

ศาสนา กับ มนุษยชาติ

ผู้
พน ดอกบัว

คำที่มนุษย์ได้ยืนมานานและบ่อยที่สุด มีอิทธิพลมากที่สุดในชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ก็คงจะได้แก่คำว่า ศาสนา แต่ทั้งๆ ที่ศาสนามีอิทธิพลมากที่สุด อยู่ใกล้ตัวเรามากที่สุด บางทีเราก็ไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องนี้นัก ว่าศาสนาคืออะไร มีคุณค่าอย่างไร ทำไมคนในโลกจึงนับถือกัน ผู้เขียนจะต้องนำเรื่องขึ้นมาเสนอ แต่ก็เินบางข้อ และโดยสังเขปเท่านั้น หวังว่าคงจะมีประโยชน์แก่ท่านบ้าง ไม่มากก็น้อย

ประเทศต่างๆ ในโลกมีกว่าร้อยประเทศ และมีประชากรกว่าสี่พันล้านคน ต่างก็นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ศาสนามีมานานที่สุด และแพร่หลายทั่วไปในทุกสังคมมนุษย์ทุกสมัย ตั้งแต่สังคมปฐมภูมิเก่าแก่ที่สุดถึงสังคมที่เจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมมากที่สุด วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ยิ่งเจริญมากเท่าไร ก็ยิ่งเปิดประตูที่ถูกปิดไว้ในอดีตมากขึ้นเท่านั้น และเรายังเรียนถึงคนโบราณมากเท่าไร ก็ยิ่งพบว่าในสังคมต่างๆ ในสมัยโบราณเหล่านั้นมีสิ่งหนึ่งซึ่งเหมือนกันทั่วไปคือมีศาสนา⁽¹⁾

ศาสนาคืออะไร

ศาสนา ชาวตะวันตกเรียกว่า Religion คำว่า “Religion” มาจากภาษาละตินว่า “Religio” และคำนี้ในภาษาละตินเขาสันนิษฐานอีกว่ามาจากคำว่า “Relegere” แปลว่า การปฏิบัติต่อหรือการเกี่ยวข้องกับด้วยความระมัดระวัง อีกอย่างหนึ่งจากคำว่า “Religare” แปลว่า ผูกพัน คือผูกพันกับพระเจ้า⁽²⁾ ในความหมายของชาวตะวันตกแล้ว เขาเข้าใจศาสนา ดังนี้⁽³⁾

¹Gaer, Joseph: *What Great Religions Believe*. New York : The New American Library, n.d.

²สุชีพ ปุญญานุภาพ. *ประวัติศาสตร์ศาสนา*. พระนคร: รวมสาส์น, 2511.

³เสฐียร พันธงชัย. *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พระนคร: แพร่พิทยา, 2516.

1. “มีลักษณะ ความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก
2. มีความเชื่อว่า หลักคำสอนต่างๆ มาจากพระเจ้า ทั้งที่เป็นส่วนธรรมจรรยา และกฎหมายในสังคม
3. มีหลักความเชื่อบางอย่างเป็นอจินไตย คือ เชื่อไปตามคำสอนโดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ (ตามหลักวิทยาศาสตร์) แต่อาศัยอำนาจของเทพเจ้าผู้อยู่เหนือตนเป็นเกณฑ์
4. มีหลักการยอมมอบตน มอบการกระทำของตนและอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตน ให้พระเจ้าด้วยความจงรักภักดี โดยไม่ต้องมีอะไรอื่น” หรือกล่าวโดยสรุปแล้ว ชาวตะวันตกส่วนใหญ่เข้าใจศาสนาว่าเป็นเรื่องที่มาจากพระเจ้าผูกพันกับพระเจ้า จะเว้นจากพระเจ้าไม่ได้ คำว่า “ศาสนา” เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับบาลีว่า “ศาสนา” แปลว่า “คำสั่งสอน” คือทั้งสั่งทั้งสอน แต่ไม่ได้หมายความว่า คำสอนต่างๆ ไปของใครก็จัดเป็นศาสนาได้ คำสั่งสอนที่จัดเป็นศาสนา ต้องประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้

1. คำสอนถึงจริยธรรมศีลธรรมทั่วไป คือ คำสอนที่เป็นไปให้ละความชั่ว ทำความดี ไม่เบียดเบียนกัน ช่วยเหลือกัน เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม
2. คำสอนถึงอำนาจเหนือประสาทสัมผัส เช่น อำนาจของพระเจ้าตามคติของศาสนาเทวนิยม อำนาจกรรมตามทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น
3. คำสอนถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต เช่น นิพพานในศาสนาพุทธ โมกษะของศาสนาเชน การไปเกิดอยู่กับพระเจ้าชั่ววันหนึ่งของศาสนาอิสลาม เป็นต้น
4. คำสอนถึงศาสนกิจที่ศาสนิกจะต้องปฏิบัติ เช่น การอุปสมบทในพระพุทธศาสนา การสวดภาวนาในศาสนาคริสต์ การทำละหมาดวันละ 5 เวลา ในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

ชาวพุทธถือว่าพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มาจากพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงค้นพบสัจธรรมแล้วทรงเป็นผู้ตั้งศาสนาพุทธ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระเจ้าแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ชาวตะวันตกบางคนไม่จัดพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนา แต่เรียกว่าปรัชญาแห่งชีวิต เพราะศาสนาพุทธไม่ได้ผูกพันกับพระเจ้าเหมือนอย่างศาสนาทั่วไป แต่โดยทางวิชาการแล้ว ศาสนาพุทธก็เป็นศาสนาหนึ่ง เพราะมีองค์ประกอบต่างๆ ตามหลักเกณฑ์

การจัดศาสนา ลักษณะต่างๆ ไปที่จะจัดว่าเป็นศาสนาหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้

1. มีศาสดา หรือผู้ตั้งศาสนา เช่น พระพุทธเจ้าทรงตั้งศาสนาพุทธ กุรุนานักตั้งศาสนาซิกซ์เป็นต้น
2. มีคัมภีร์ทางศาสนา เช่น ไตรปิฎกในศาสนาพุทธ คัมภีร์เซนต์เวสเทในศาสนาไซโรัสเตอร์เป็นต้น
3. มีนักบวช หรือผู้สืบทอดศาสนา เช่น พระภิกษุในพระพุทธศาสนา บาทหลวงในศาสนาคริสต์เป็นต้น
4. มีสถานที่อยู่โดยเฉพาะสำหรับผู้สืบทอดพระศาสนา หรือมีสถานที่สำหรับศาสนา โดยเฉพาะ เช่น วัดในพระพุทธศาสนา สุเหร่าในศาสนาอิสลามเป็นต้น
5. มีปูชนียวัตถุ หรือปูชนียสถาน เช่น พระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา อมฤตสระของศาสนาซิกซ์เป็นต้น

ศาสนาจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบดังกล่าวแล้วทุกข้อหรือเกือบทุกข้อ ถ้ามีน้อยข้อนิยมเรียกว่า ลัทธิ เช่น ลัทธิมายา ลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) เป็นต้น

ศาสนาหรือเรื่องที่จะได้รับความเคารพถึงขั้นเป็นศาสนา เมื่อว่าโดยใจความหรือตามที่เข้าใจทั่วไปแล้วศาสนาก็คือ

- 1 เรื่องความเคารพสูงสุดเหนือสิ่งเคารพอื่นใด เช่น พระพุทธเจ้าทรงเป็นที่เคารพสูงสุดของพุทธศาสนิกชน พระเยซูคริสต์สำหรับชาวคริสต์ พระอัลเลาะห์สำหรับมุสลิม พระอิสรหมัสสำหรับศาสนิกในศาสนาไซโรัสเตอร์เป็นต้น
- 2 เรื่องหลักคำสอน ศาสนาแต่ละศาสนามีหลักคำสอนเป็นอันมาก ซึ่งอาจแยกเป็น 2 ประเภท คือ หลักคำสอนที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในชาตินี้ และหลักคำสอนที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในชาติหน้า คำสอนของศาสนามีขอบเขตกว้างและลึกซึ้งยิ่งกว่าคำสอนใดๆ เป็นหลักใหญ่ที่ศาสนิกได้อาศัยยึดเหนี่ยวเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต คำสอนของศาสนาเมื่อมีอิทธิพลต่อมนุษย์รอบด้านตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นทุกๆ อย่างสำหรับศาสนิกของศาสนานั้นๆ อย่างเช่น คัมภีร์อัล-กุรอาน หรือโคหร่าน เป็นธรรมนูญชีวิตสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นต้น

ศาสนาต่างๆ ในโลก

ในโลกมีศาสนาต่างๆ มากมาย ศาสนาที่นับถือพอมดมอผี ก็มีอยู่มากแต่จะไม่กล่าว เพราะมักจะเป็นศาสนาเฉพาะเผ่าเท่านั้น จะกล่าวแต่ศาสนาทั่วไป ทั้งศาสนาที่ตายแล้ว และที่ยังดำรงอยู่ ศาสนาที่ตายแล้วก็คือศาสนาที่เลิกนับถือแล้ว เช่น ศาสนาเม็กซิโกโบราณ เปอร์โบราณ สแกนดิเนเวียโบราณ อียิปต์โบราณ กรีกโบราณ เป็นต้น “อันที่จริงก็ไม่มีศาสนาใดตายไปแล้วอย่างจริงจังเลย เมื่อวัฒนธรรมที่เกิดและเจริญเติบโตมาจากศาสนา ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปแบบถอนรากถอนโคน และศรัทธาก็ไม่มีบทบาทที่สำคัญในการทำและการตัดสินใจของอนุชนรุ่นนี้ปัจจุบันอีกต่อไป ศาสนาก็จะเปลี่ยนไป และถูกปรับให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม บางครั้งก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลง แต่บางทีก็รวดเร็ว ศาสนาเก่าถูกเปลี่ยนเป็นรูปใหม่ อนุชนรุ่นนี้ได้ถือศาสนารูปใหม่ว่าเป็นศาสนาใหม่ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว เมื่อพิจารณาตรวจสอบศาสนาใหม่ ก็จะพบว่าประกอบด้วยเรื่องศาสนาเก่า แต่มาในรูปทรงใหม่เท่านั้น”⁽¹⁾ ส่วนศาสนาที่ดำรงอยู่คือศาสนาที่ยังมีคนนับถือ และยังมีบทบาทอยู่มากในชีวิตของเขา ซึ่งมีทั้งหมด 11 ศาสนา ตามที่นักการศาสนาแบ่งไว้คือ ศาสนายูดาห์ หรือยิว, ศาสนาโซโรอัสเตอร์, ศาสนาคริสต์, ศาสนาอิสลาม, ศาสนาพราหมณ์, ศาสนาเซน, ศาสนาพุทธ, ศาสนาซิกซ์, ศาสนาเต๋า, ศาสนาขงจื้อ และศาสนาชินโต เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้ง 11 ศาสนาที่ชาวโลกนับถือกันล้วนแต่มีแหล่งกำเนิดในทวีปเอเชียทั้งสิ้น กล่าวคือ ศาสนาโซโรอัสเตอร์เกิดในประเทศอิหร่าน ศาสนายูดาห์ และคริสต์เกิดในอิสราเอล ศาสนาอิสลามเกิดในประเทศซาอุดีอาระเบีย ศาสนาพราหมณ์ พุทธ เซน ซิกซ์ เกิดในอินเดีย ศาสนาเต๋า และขงจื้อเกิดในประเทศจีน และศาสนาชินโต เกิดในประเทศญี่ปุ่น

ประเภทศาสนา

ศาสนาในโลกถึงแม้จะมีมากและแตกต่างกัน แต่ถ้าจะจัดเป็นประเภทใหญ่ๆ แล้ว ก็ได้ 2 ประเภท คือ

1. Theism เทวนิยม คือศาสนาที่นับถือพระเจ้า เชื่อว่ามีพระเจ้าสร้างโลกและสรรพสิ่ง ตลอดจนมนุษย์ คนแต่ละคนจะมีชีวิตเป็นอย่างไร รุ่งเรืองหรือตกต่ำ ถ้ามากหรือ

¹Gaer, Joseph. *What Great Religions Believe*. New York: The New American Library.

สลาย และจะตายเมื่อไรก็เป็นไปตามที่พระเจ้ากำหนดไว้แล้ว ทุกชีวิตดำเนินไปตามเส้นทางที่พระเจ้าลิขิต หรือพระพรหมลิขิตไว้ ศาสนาประเภทนี้ยังแบ่งออกไปอีกตามจำนวนพระเจ้าที่นับถือ คือ:-

Monotheism เอกเทวนิยม ศาสนาที่เชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดอยู่องค์เดียวทรงสร้างสรรพสิ่งในโลก เช่นศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น

Dualtheism ทวิเทวนิยม ศาสนาที่เชื่อว่ามีพระเจ้าหรือผู้เหนือธรรมชาติอยู่ 2 องค์ ซึ่งสร้างสรรพสิ่งขัดแย้งกัน สุข ทุกข์ ชั่ว ดี ลำบาก สบาย หนาว ร้อน เป็นต้น เช่นศาสนาโซโรอัสเตอร์ เป็นต้น

Polytheism พหุเทวนิยม ศาสนาที่เชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดมากกว่า 2 องค์ เช่นศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น

2. **Atheism** อเทวนิยม ศาสนาไม่นิยมเทวะ ซึ่งตรงกันข้ามกับเทวนิยม ศาสนาพุทธ ศาสนาเซน เป็นอเทวนิยม อย่างเช่นศาสนาพุทธ ไม่สอนว่าพระเจ้าสร้างโลกแต่เป็นไปตามเหตุปัจจัย ทุกอย่างเกิดจากเหตุ เมื่อมีเหตุก็ต้องมีผล ผลมีได้ก็ต้องมีเหตุ หรือเมื่อมีเหตุปัจจัยเพียงพอก็ย่อมทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ไม่จำเป็นต้องมีใครสร้าง ศาสนาพุทธเป็นอเทวนิยมแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ศาสนาพุทธไม่มีเทพเจ้า ศาสนาพุทธก็สอนเรื่องเทพเจ้า แต่ความหมายไม่ตรงกับเทพเจ้าในศาสนาเทวนิยม เทพเจ้าในศาสนาพุทธมีหลายระดับชั้นตามบุญบารมีที่สร้างไว้ เทพเจ้าไม่ได้ไปจากไหน ไปจากมนุษย์ผู้ทำบุญไว้มาก ตายไปแล้วเกิดเป็นเทพ และเทพเมื่อหมดบุญก็จะไปบังเกิดเป็นอื่น ๆ อีกตามกรรมที่ทำได้ ทุกคนมีสิทธิเป็นเทพด้วยกันทุกคน ถ้าหากเขาได้ทำบุญกุศลไว้มาก คนแต่ละคนจะมีชีวิตไปอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับตัวเขา เทพเจ้าบันดาลให้ไม่ได้เป็นไปตามการกระทำของเขา เรียกว่ากรรมลิขิต

คุณค่าของศาสนา

ศาสนามีคุณค่าแก่มนุษยชาติเป็นอย่างมากยิ่งกว่าศาสตร์ใดใดก็ว่าได้ มนุษย์ได้รับประโยชน์จากศาสนานานัปการ เช่น

— ศาสนาเป็นศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุด และเป็นบันทึกที่เก่าแก่ที่สุดของมนุษยชาติ ศาสนาเป็นศาสตร์ที่คู่กับมนุษยชาติ เป็นเรื่องที่มนุษย์ได้สัมผัสมานานแสนนานตั้งแต่มี

มนุษยชาติ มนุษย์ได้ศึกษาเรื่องศาสนามานานก่อนศาสตร์ใด เป็นศาสตร์ที่ศึกษากันแพร่หลายที่สุด แม้มหาวิทยาลัยที่สำคัญๆ ในอดีตก็จัดวิชาศาสนาเป็นวิชาบังคับวิชาหนึ่ง ซึ่งจะต้องศึกษากัน นอกจากนั้นศาสนาเป็นบันทึกที่เก่าแก่ที่สุดของมนุษยชาติ การที่คนรุ่นใหม่สามารถรู้เรื่องราวของคนในครั้งโบราณกาลในบ้านต่างๆ ได้ก็โดยอาศัยศาสนา เหตุนี้จึงควรได้คิดถึงเรื่องนี้ไว้

— ศาสนาเป็นบ่อเกิดของศาสตร์ทั้งหลายเป็นอันมาก อย่างเช่นสมัยโบราณเมื่อมนุษย์ยังไม่เข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่นฟ้าร้อง ฟ้าผ่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิดเป็นต้น ก็คิดว่าคงมีผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือเทพเจ้าอยู่เบื้องหลัง บันดาลให้เกิดปรากฏการณ์เช่นนั้น เห็นดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวต่างๆ ก็คิดว่าคงมีเทพเจ้าอยู่ประจำ ทำให้เกิดความเคารพ และต่อมาเพื่อจะเอาใจเทพให้มากขึ้น ก็ต้องพยายามเรียนรู้เรื่องเทพเจ้าให้มากขึ้น จึงทำให้รู้เรื่องดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวมากขึ้น หรือบางพวกก็สงสัยใคร่รู้ว่าเหล่าดวงดาวทั้งหลายเป็นเทพเจ้าจริง ๆ หรือ หรือว่าเป็นอะไรกันแน่ จึงทำให้เกิดการค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องนี้ นี่เป็นบ่อเกิดแห่งวิทยาศาสตร์กายภาพสาขาต่างๆ หรือเมื่อคิดว่าดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวต่างๆ เป็นเทพเจ้า ก็ทำให้มนุษย์พยายามที่จะเอาใจเทพเจ้าโดยวิธีต่างๆ เช่นสร้างเทวาลัยอย่างวิจิตรงดงามยิ่งกว่าศิลปะใดๆ เพื่อให้เป็นที่สถิตหรืออุทิศให้เทพเจ้าที่ตนนับถือ สร้างรูปเทพเจ้าด้วยศิลปะประดิษฐ์เป็นพิเศษ อย่างเช่นอนุสาวรีย์เทพซุสจอมเทพแห่งศาสนากรีกโบราณ ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองโอลิมเปีย ประเทศกรีก เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลก 1 ใน 7 สมัยโบราณ องค์เทพซุสแกะด้วยทองคำสูง 40 ฟุต เครื่องประดับกายทำด้วยทองคำล้วนเป็นศิลปะที่ทำได้ยากยิ่ง หรือการสร้างป้อมิถสูงใหญ่ในอียิปต์ด้วยสถาปัตยกรรมชั้นยอด เหล่านี้แสดงว่าศาสนาเป็นที่มาแห่งศิลปะแขนงต่างๆ ไค-ซา-ยู-อิ-เค-ตะ นายกพุทธสมณคัมภีร์ปุณ กล่าวไว้ว่า “ถ้าจะเปรียบศาสตร์ต่างๆ เหมือนต้นไม้ ศาสนาก็เป็นราก—เป็นบ่อเกิดของทุกๆ สิ่ง เมื่อนำบางศาสตร์มาเปรียบเทียบกับศาสนาแล้ว รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และวัฒนธรรม ก็เป็นลำต้น กิ่งก้าน และใบของต้นไม้” ด้วยเหตุนี้การศึกษาศาสนาก็เท่ากับได้ศึกษาศาสตร์อื่นๆ ไปด้วยโดยปริยาย

— ศาสนาเป็นแม่แห่งกัลยาณธรรมทั้งหลาย ปรมัตถธรรม ศีลธรรมมาจากศาสนาตลอดถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทั้งหลาย ส่วนใหญ่ก็ไปจากศาสนา

— ศาสนาช่วยให้เข้าใจสภาพความจริงของมนุษย์ได้มากกว่าศาสตร์อื่น เพราะเรื่องศาสนามักจะพูดถึงเรื่องจิตใจของมนุษย์เป็นสำคัญ คำหนึ่งถึงจิตใจเป็นใหญ่ คนประกอบตัวกายและใจ ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว จะทำ จะพูดอะไรก็ขึ้นอยู่กับใจที่สั่งให้ทำ ศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ การที่จะเข้าใจสภาพที่แท้จริงของมนุษย์ได้มากเท่าไร ก็ต้องอาศัยศาสนาตลอดถึงการที่จะเข้าใจถึงคนซึ่งอยู่ในประเทศต่างๆ ได้มาก ก็จำต้องอาศัยศาสนาที่เขานับถือ Huston Smith ศาสตราจารย์ทางปรัชญากล่าวว่า “วิถีทางอันแน่นอนที่สุดเข้าไปสู่หัวใจของประชาชาติใด ๆ ก็คือเข้าไปทางศาสนาของชาตินั้น”⁽¹⁾

— ศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งภราดรภาพ วิธีการที่จะนำไปสู่ภราดรภาพ ต้องอาศัยศาสนา ไม่มีหลักอะไรอีกแล้วที่จะสามารถทำให้คนเป็นมิตรกันได้ง่ายเท่ากับศาสนา คนอาจแตกต่างกันโดยชาติ ผิวพรรณ ภูมิศาสตร์ แต่ถ้านับถือศาสนาเดียวกัน ก็เสมือนเป็นพี่น้องกันเห็นใจกันช่วยเหลือกัน การไปต่างแดนพบผู้คนแปลกหน้าไม่รู้จักกัน ทำให้รู้สึกหวาดหวั่นแต่เมื่อได้ทราบกันว่านับถือศาสนาเดียวกัน ก็จะเกิดความอบอุ่นใจอย่างประหลาดเกิดความไว้วางใจในทันที หรือประเทศต่างกัน แต่ถ้านับถือศาสนาเดียวกัน ก็เห็นอกเห็นใจกันเมื่อประเทศใดมีเรื่องราวอะไร ก็มักจะช่วยเหลือกัน เป็นปากเป็นเสียงแทนกัน กลายเป็นพลังอำนาจอย่างหนึ่งของโลก เช่นประเทศในกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นต้น “ศาสนาให้คนรักใคร่นับถือกันจนพี่น้อง”⁽²⁾

— ศาสนาเป็นศาสตร์สำหรับยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น ทางพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์จะแตกต่างกับสัตว์ ก็อยู่ที่จิตใจมีคุณธรรมเท่านั้น ดังพระคาถาหนึ่งว่า “การกิน การนอน การกลั้ว การเสพงาม เหล่านี้มีเสมอเหมือนกันทั้งคนและสัตว์ ธรรมเท่านั้นที่ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์ ถ้าเว้นธรรมเสียแล้ว คนและสัตว์ก็เท่ากัน” แม้แต่ในหมู่มนุษย์ด้วยกันจะมีค่าแตกต่างกัน ก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมนั่นเอง คนจะดีมากเพียงไร ก็ขึ้นอยู่กับจิตใจได้รับพัฒนาเพียงไรเป็นสำคัญ คำว่า มนุษย์ แปลว่ามีใจสูง ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับคนไว้ว่า

เป็นมนุษย์	เป็นได้	เพราะใจสูง
เหมือนหงษ์	มีดี	ที่แววขน
ถ้าใจต่ำ	เป็นได้	เพียงแค่นก
ย่อมเสียดาย	ที่ตน	ได้เกิดมา

¹ดอกบัวจาว. นานาศาสนา. พระนคร : คลังวิทยา, 2507

²พระพรหมมุนี (วิมุต ฐมฺมชโร). สากลศาสนา. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2505

— **ศาสนาเป็นประทีปในการดำเนินชีวิต** ชีวิตเป็นที่รักยิ่งของทุกๆ ชีวิต ความราบรื่นของชีวิตเป็นเรื่องที่ปรารถนากัน แต่เส้นทางชีวิตเต็มไปด้วยขวากหนาม เป็นการยากมากที่จะดำเนินชีวิตไปให้ราบรื่นได้ แต่ศาสนาจะช่วยให้มากทีเดียว ถ้าเปรียบเส้นทางชีวิตเหมือนทางมีด ขวากหนามต่างๆ ของชีวิตเปรียบเหมือนอันตรายต่างๆ ในเส้นทาง แต่ละคนเดินไปตามเส้นทางที่มีคนนั้น ศาสนาเปรียบดังดวงประทีปช่วยส่องนำทางหลีกเลี่ยงอันตรายหรือโลกเปรียบเหมือนทะเล ความทุกข์ยากอุปสรรคต่างๆ เปรียบเหมือนคลื่นมรสุม แต่ละชีวิตเปรียบเหมือนเรือน้อยลอยล่องอยู่ ศาสนาเปรียบเหมือนหางเสือ เรือที่ปราศจากหางเสือก็จะแล่นไปตามยถากรรมแล้วแต่คลื่นลมจะพาไป

— **ศาสนาช่วยให้มีเสรีภาพ** มนุษย์ปรารถนาเสรีภาพ เรียกร้องหาเสรีภาพ ทางศาสนาก็มุ่งสอนเสรีภาพเช่นกัน แต่อาจจะแตกต่างกับเสรีภาพที่คนเรียกร้อง เสรีภาพมี 2 ประเภท คือเสรีภาพภายนอก กับเสรีภาพภายใน ทางโลกต้องการเสรีภาพภายนอก แต่ศาสนาต้องการเสรีภาพภายใน บางคนได้เสรีภาพตามเรียกร้อง แต่ภายในยังตกเป็นทาสกิเลสอยู่มากกลับไม่คิดถึง ศาสนาพยายามสอนให้คนเป็นอิสระจากภายในคือพยายามให้อยู่เหนืออำนาจกิเลสมากเท่าที่จะมากได้

— **ศาสนาเป็นเครื่องประกันสังคม** สังคมจะอยู่เป็นปกติสุขได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับสมาชิกของสังคม ถ้าสมาชิกมีคุณธรรม สังคมก็เป็นปกติ แต่ถ้าผิดปกติเกิดขึ้น แสดงว่าสมาชิกบางคนไม่ปฏิบัติตามศาสนาเข้าแล้ว ยิ่งสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติคุณธรรม ก็ยิ่งเพิ่มความเดือดร้อนเป็นทวีคูณ มนุษย์มีปัญญา แต่ทว่ามักโง่ โง่เป็นทัวร้ายที่สุดที่นำความหายนะอย่างใหญ่หลวงต่างๆ มาสู่มนุษยชาติและโลก ถ้ากิเลสครอบงำสติปัญญา ก็จะใช้ปัญญาไปในทางไม่ดีมากขึ้น เบียดเบียนกัน ประหัตประหารกันในรูปแบบต่างๆ ศัตรูที่ร้ายกาจที่สุดของสัตว์ก็คือคน และศัตรูที่สำคัญของคนก็คือคนด้วยตนเอง ภัยที่น่าสยดสยองที่สุดของคน ก็มาจากคนด้วยกันนั่นเอง ยิ่งคนไม่มีธรรมเพิ่มจำนวนมากขึ้นเท่าไร ความเดือดร้อนก็มากขึ้นเท่านั้น ถ้ามีผู้ไม่สนใจปฏิบัติตามศาสนาเท่าไร ก็ใกล้ยุคมืดมิดมากขึ้นเท่านั้น เครื่องที่จะควบคุมสังคมตลอดถึงโลกให้อยู่เป็นปกติสุขได้ ก็มีแต่ศาสนาเท่านั้น ศาสนาเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องค้ำประกันสังคม และโลกให้มีสันติได้

— **ศาสนาช่วยสร้างให้เป็นคนดีแท้มิใช่เทียม** คนดีย่อมเป็นที่ปรารถนาของทุก

คนแต่ละคนจะได้ก็ต้องมีหลักใจ คือมีศาสนา ยิ่งมีใจแนบแน่นกับศาสนามากเท่าไร ก็ช่วยให้เป็นคนดีมากและมั่นคงเท่านั้น คนสำคัญที่ใจ ถ้าใจดีเสียอย่าง อย่างอื่นก็พลอยดีด้วย ถ้าใจไม่ดี ก็ทำให้อย่างอื่นเสียไปด้วย คนมีศาสนาในใจ เป็นคนดีใน แต่ถ้าไม่มีก็อาจเป็นคนดีนอก คนดีนอกจะทำความดีก็ต่อเมื่อมีผู้อื่นรู้ จะไม่ทำความชั่วก็ต่อเมื่อมีคนเห็น ถ้าไม่มีใครรู้ ใครเห็นก็จะทำชั่วได้ง่าย แต่คนดีในสามารถทำความดีทั้งต่อหน้าและลับหลังคน ไม่ทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งนี้เพราะมีความละอาย และเกรงกลัวต่อความชั่วอันเกิดจากอำนาจศาสนา “ศาสนาเป็นแรงอำนาจอันเร้นลับที่เหนี่ยวนำจิตใจ ของผู้ที่มีความเชื่อให้ละบาปชั่วเพ็ดญบุญ”(1) ทางกฎหมายตัดสินว่าใครไม่ดีใครผิดด้วยการกระทำของเขา ถ้าไม่มีพยานหลักฐาน ก็ไม่มีความผิดอะไร ทั้งๆ ที่ผู้นั้นทำความชั่วมากมาย แต่ทางศาสนาจะตัดสินดีหรือชั่วตั้งแต่ภายในคือจิตใจ ถ้าคิดไม่ดีเมื่อไร ก็เป็นความชั่วเมื่อนั้น เป็นความผิดตั้งแต่เริ่มคิดแล้ว ไม่ใช่เริ่มเอาตอนทำแล้วทางกาย ทางวาจา ศาสนาช่วยให้ละอายไม่ทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลังคน

— ศาสนาเป็นมูมสงบในท่ามกลางแห่งความวุ่นวาย สมัยนี้มีผู้คนมาก แต่อาหารมีน้อยลง คนจึงพยายามดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด การเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือกันจะหายากลงทุกที ต่างก็พยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารและสิ่งอื่นๆ ยิ่งคนมากขึ้นเท่าไร ฉากการต่อสู้ดิ้นรนบนเวทีชีวิต ก็จะเข้มข้นยิ่งขึ้นเท่านั้น ภาพคนขัดสน นำเวทนา อดอยาก ผอมโซ ภาพคนร่ำไห้จะมากขึ้นทุกที ความทุกข์ต่างๆ ล้วนแต่ก่อให้เกิดประสาทถึงเครียด ทำให้คนเป็นโรคประสาท โรคจิตจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ศาสนาจะเป็นมูมสงบหลบความวุ่นวายเป็นที่บำบัดความทุกข์ใจ ทั้งจะได้รับความช่วยเหลือกัน คนมีศาสนาย่อมไม่แล้งน้ำใจ

คุณค่าของศาสนายังมีอีกมาก ประมวลมาเพียงบางข้อเท่านั้น ขอสรุปว่า ศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์แห่งการครองชีวิต ศาสนาเป็นเรื่องแก้ปัญหาวีชีวิต ศาสนาเป็นประทีปในการดำเนินชีวิต ศาสนาช่วยทำให้โลกน่าอยู่น่ารื่นรมย์อบอวลด้วยมิตรภาพ ศาสนาทำให้มนุษย์ก้าวออกจากอนาถมาเป็นอริยชน จากคนป่าเถื่อนมาเป็นคนเจริญ จากคนดิบมาเป็นคนสุก ศาสนาเป็นมูมสงบหลบความวุ่นวาย เป็นศาสตร์ที่พสกนิกรจิตใจได้อย่างดีเยี่ยม ศาสนามีมาคู่กับมนุษยชาติมานานแสนนานแล้ว ทั้งมีอยู่ในปัจจุบัน และจะมีอยู่ต่อไปในอนาคตตลอดกาลนาน

ทำไมจึงต้องนับถือศาสนา

มนุษย์มีจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด เมื่อประสบกับอิฏฐารมณ์หรือสิ่งที่น่าปรารถนา น่าพอใจ ก็ดีใจเป็นสุข ครั้นประสบกับอนิฏฐารมณ์หรือเรื่องไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจก็เสียใจเป็นทุกข์ พลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นที่ทุกข์ เฝ้ารอภัยอันตรายก็หวาดหวั่น ยิ่งภัยน่าขนพองสยองเกล้ามากเท่าไร ก็จะสะดุ้งกลัวเป็นทุกข์มากขึ้นเท่านั้น ตลอดถึงความปรารถนาที่จะมีความสุขยั่งยืนในชาตินี้และมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในชาติหน้า หรือกล่าวโดยสรุปแล้ว มนุษย์ถ้าเดือดร้อนก็หาที่พึ่งเพื่อขจัดความทุกข์ ถ้าพร้อมเย็นก็หาหลักเพื่อจะได้ความสุขยั่งยืนและยิ่ง ๆ ขึ้นไป เหล่านี้เป็นต้นล้วนแต่เป็นเรื่องของจิตใจ ไม่ใช่เรื่องร่างกาย จิตใจเรียกหาหลักใจ ที่พึ่งและหลักที่ใจใฝ่หาที่คือศาสนานั้นเอง มนุษย์ไม่สามารถอยู่โดยปราศจากหลักใจได้ เพราะฉะนั้น トラบิตที่มีมนุษย์ トラบิตนี้ก็มีศาสนา เพราะศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ คู่กับจิตใจ จะแยกจากกันไม่ได้

ฉะนั้นศาสนาจึงเป็นศาสตร์ที่สำคัญยิ่งที่ทุกคนควรจะได้ศึกษากันทุกเพศทุกวัย เพราะนอกจากจะได้ความรู้ด้านต่าง ๆ แล้ว ก็ยังได้รู้หลักธรรมจากศาสนาต่าง ๆ อันจะนำมาปฏิบัติเป็นหลักใจได้อย่างดีและยังจะช่วยให้เข้าใจเพื่อนมนุษย์ต่างศาสนาได้มากขึ้นอีกด้วย และโดยเฉพาะกับมหาวิทยาลัยทุกแห่งควรจะมิ่วหานักศึกษาที่ทั้งนี้เพราะนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติ ถ้ากำลังของชาติมีคุณธรรม ก็ย่อมนำความสุขความเจริญมาสู่ชาติได้เป็นอย่างมาก คุณภาพต่างหากที่นำความเจริญมาให้ หาใช่ปริมาณไม่ เรื่องคุณภาพของคนเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของประเทศชาติ ศาสนาเป็นศาสตร์โดยตรงที่จะช่วยให้คนมีคุณภาพ

ศาสนาไม่ใช่เรื่องล้าสมัย ไม่ใช่เรื่องไร้สาระดังที่บางคนเข้าใจกัน ศาสนามีอายุกาลมานาน ก็ย่อมมีเรื่องแปลกปลอมไปปะปนเป็นธรรมดาอยู่บ้าง ต้นไม้ก็มีเปลือกหุ้มแก่น ผู้ที่แสวงหาแก่น ก็ควรเจาะเปลือกไปจนถึงแก่น ผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษาศาสนาก็น่าจะได้ศึกษา แล้วจะพบว่าศาสนามีค่ามหาศาลเพียงไร หรือผู้ที่มิที่ทัศนคติไม่ดีต่อศาสนาก็ลองหันมาศึกษาอย่างจริงจัง บางทีท่านจะรู้สึกละอายเมื่อหวนคิดไปถึงทัศนคติที่แลมาแล้วก็อาจเป็นได้

บรรณานุกรม

คอกบัวขาว. นานาศาสนา. พระนคร : คลังวิทยา, 2507.

พระพรหมมุนี (พิมพ์ ธรรมโร). สากลศาสนา. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2505

สุชีพ ปุณฺณานุกาพ. ประวัติศาสตร์ศาสนา. พระนคร : รวมสาส์น, 2511.

_____. ศาสนาเปรียบเทียบ. พระนคร : เกษมบรรณกิจ, 2513.

เสฐียรโกเศศ. ศาสนาเปรียบเทียบ. พระนคร : บรรณาการ, 2515.

เสฐียร พันธ์รังษี. ศาสนาเปรียบเทียบ. พระนคร : แพร่พิทยา, 2516.

Gaer, Joseph. *What Great Religions Believe*. New York : The New American Library.

Glimpses of World Religions. Bombay : Jaico publishing, 1957.